CHRYŚCIJANSKAJA DUMKA

BIEŁARUSKI ČASAPIS — VYCHODZIĆ TRY RAZY U MIESIAC: 1, 10 i 20.

№ 24 (208) Vilnia, 10 žniŭnia 1939 h. — Wilno, 10 sierpnia 1939 r. Hod XII

IDEAŁY FRANCUSKAJ REVALUCYI I CHRYŚCIJANSTVA

(*Z nahody 150-tych uhodkaŭ Francuskaj Revalucyi*)

Sioleta niadaŭna spoŭniłasia 150 hadoŭ ad času Vialikaj Francuskaj Revalucyi. Značeńnie jaje ŭ žyćci narodaŭ Eŭropy ahramadnaje.

Vybuchła hetaja revalucyja ŭ 1789 h. Na svaich ściahoch jana napisała: „svaboda i roŭnaść". Hetyja słovy pakazvali na toje, da čaho imkniecca revalucyja.

Pradusim revalucyjanery zahavaryli ab *svabodzie*. I niadziva. U staroj sparachniełaj manarchičnaj Francyi svaboda była tolki dla kučki hramadzianstva: mieli jaje vialikija pany, prydvornyja asoby, vyšejšaje duchavienstva. A rešta — heta byli całkom padniavolnyja ludzi, jakija cicha j biaz spraciŭleńnia na henych pavinny byli pracavać. Dla šyrokich narodnych masaŭ ab svabodzie jak u žyćci asabistym, tak i hramadzkim nia było tady j movy. I hetak było nia tolki ŭ Francyi, ale tak-ža j ŭva ŭsiej Eŭropie.

Revalucyja pryniesła svabodu: svabodu žyćcia asabistaha j hramadzkaha, svabodu sumleńnia, svabodu hramadzkuju j palityčnuju. Hvarancyjaj hetaj svabody byŭ zaviedzieny, zamiest nieahraničanaj manarchii, konstytucyjny parlamant, jak najvyšejšaja ŭłada, jakaja vydavała pravy j ich ścierahła. Hety pryncyp svabody, prahałošany Francuskaj Revalucyjaj, mieŭ vialikaje značeńnie tak-ža j na vyzvaleńnie paniavolenych manarchami roznych u Eŭropie narodaŭ.

Ale mieŭ jon tak-ža j svaje adjomnyja starony dzieła taho, što adkinuŭšy Chryścijanstva, nia mieŭ sabie nijakich hranic, nijakich vyšejšych pryncypaŭ. Dziakujučy hetamu, svaboda ŭ Eŭropie, u žyćci asabliva hramadzkim, vyradziłasia ŭ anarchiju i ŭ samavolu silniejšych, — z hetaha nieahraničanaha pryncypu svabody zradziŭsia kapitalizm, jaki na doŭhi čas tak zaciažyŭ nad šyrokimi rabotnickimi masami.

Voś-ža siańnia, kali ad henaj revalucyi prajšło 150 hadoŭ, vidać jasna, jakoje značeńnie dla svabody čałavieka maje Chryścijanstva. Jano, pryznajučy čałavieku j narodam svabodu, staŭlaje jej adnak peŭnyja hranicy, kab jana nia vyradziłasia ŭ anarchiju i ŭ tyraniju. Hetkimi pryncypami, baroniačymi svabodu, jość chryścijanskaje paniaćcie spraviadlivaści j lubovi, jakija panad adzinki, klasy j narody i jakija źjaŭlajucca Božaj normaj, što ŭsich i ŭsiaho jość najvyšejšaj i niaźmiennaj padstavaj.

Druhim kličam Francuskaj Revalucyi była *roŭnaść*. I heta zrazumieła. Pierad revalucyjaj ab hetym havaryć nia prychodziłasia. Nia było svabody, dyk nia było j roŭnaści. I naadvarot — biaz roŭnaści nie mahło być svabody.

Revalucyja ŭstanaviła pradusim roŭnaść usich hramadzian pierad pravam, vychodziačy z taho prakanańnia, što ludzi rodziacca absalutna roŭnymi. Praŭda, hety pryncyp mieŭ vialikaje značeńnie ŭ raźvićci demakratyzmu, hramadzkich i palityčnych pravoŭ u žyćci hramadzianstvaŭ i narodaŭ. Ale j tut, nia majučy prad saboj nijakich vyšejšych normaŭ i nie biaručy pad uvahu sutnaści hramadzianstva j dušy čałavieka, roŭnaść heta prymała časta karykaturny vyhlad, roŭnaściaj nazyvajučy časta samuju kryčačuju niaroŭnaść.

Asablivaje śviatło j na hety pryncyp kidaje Chryścijanstva j baronić jaho ad vyradžeńnia. Jano roŭnaść pryznaje, ale stavić jamu j hranicy. Jano kaža: ludzi roŭny ja, ich pachodžańnie, natura, apoš nija mety tyja samyja. Ale miž im jość i niaroŭnaści, choć i nia istotnyja. Hetyja niaroŭnaści prajaŭlajucca ŭ niaroŭnych zdolnaściach ludziej i ŭ tym asabliva, što ludzi musiać žyć u hramadzianstvie, a hetkaje žyćcio musić układacca hierarchična: ludzi musiać žyć u siamji j ŭ hramadzianstvie, a heta ŭžo ŭvodzić peŭnuju niaroŭnaść, bo adny musiać kiravać, a druhija słuchać.

Vialikaja Francuskaja Revalucyja nia skončyłasia ŭ 1789 h. Jaje dušyli, spyniali, ale jana ŭznoŭ adžyvała j paŭtarałasia. Jana z novaj siłaj vybuchła ŭ 1848 h. u Francyi j pakaciłasia pa ŭsiej Eŭropie. Heta była sapraŭdy viasna narodaŭ, bo mnohija padniavolnyja narody paśkidali z siabie jarmo niavoli j stalisia volnymi. Padčas hetaj revalucyi da kličaŭ „svaboda j roŭnaść" byŭ dadany jašče adzin: *bractva*. Ale j hety klič, nia majučy ŭ svaim źmieście sokaŭ nadpryrodnych, chryścijanskich, chutka pačaŭ vysychać, tracić svajo značeńnie j vyradžacca. Siańnia henamu pryncypu piarečać: dyktatury, rasizmy, źviarynyja nacyjanalizmy, fašyzmy, jakija ab bractvie ludziej, hramadzianstvaŭ i narodaŭ i dumać nia chočuć. Pavodle Chryścijanstva ŭsie ludzi sapraŭdy braty, bo jany dzieci adnaho Ajca niabiesnaha. Voś padstava praŭdzivaha bractva.

Z usiaho skazanaha bačym, jakaja siła j jakoje značeńnie ŭ žyćci narodaŭ i hramadzianstvaŭ navuki chryścijanskaj. Sučasnaje francuskaje hramadzianstva hetuju praŭdu ŭžo pačało razumieć i tamu tak rašuča zvaračvajecca da viery svaich baćkoŭ, da katalictva,

Hatoŭnaść Biełarusaŭ da žyćcia — pracy

Da suśvietnaj vajny vartaść čałavieka acaniali nie pavodle rozumu j pracy, ale pavodle mataryjalnaha bahaćcia. Davoli było być bahatamu, kab jaho canili, pavažali j z im ličylisia.

Paśla vajny žyćcio pajšło inšym šlacham i pryniało novyja formy. Žjavilisia inšyja vymohi žyćcia, zradziŭsia novy pahlad na čałavieka-rabotnika i na čałavieka-niaroba. Siańnia žyvuć, raźvivajucca j majuć perspektyvy žyćcia tolki tyja, što pracy nia stydajucca, pryvykli da pracy, lubiać i ŭmiejuć pracavać. Varunki žyćcia siańnia vymahajuć zarhanizavanaj i zdyscyplinavanaj pracy. Słovam, forma j źmiest sučasnaha žyćcia ŭ mnohim inšyja, čymsia ŭ pradvajennych časoch.

Pajšło inšym, novym šlacham i našaje biełaruskaje žyćcio. Śledam za krystalizacyjaj nacyjanalnych i palityčnych paniaćciaŭ, pajšła krystalizacyja adčuvańnia patreby kulturna-aśvietnych i haspadarča - ekanamičnych adnosinaŭ. Narod stanuŭ na šlach śviedamaha žyćcia-pracy. Biełaruski narod na hetym šlachu žyćcia - pracy svaich sobskich pieraško dnia maje. Struktura Biełaruskaha narodu byccam śviedama ŭłažyłasia ŭ ciažkoj minuŭščynie j pryraŭnała jaho da zapačatkavanaj užo budučyni—žyćcia-pracy.

Biełaruski narod nia maje svaich vialikich ziamielnych ułaśnikaŭ, jak heta majuć Palaki j Rasiejcy. Niama siarod Biełarusaŭ i bahatych pramysłoŭcaŭ, bankiroŭ-kapitalistych, jak heta majuć Anhielcy, Francuzy j inšyja narody. Biełarusy majuć pracoŭnuju intelihiencyju, jakaja pieravažna ŭ pieršym pakaleńni pachodzić prosta z sialanskich chataŭ, majuć krychu miaščan, jakija pačynajuć nacyjanalna adradžacca j zmahajucca za svaje varštaty pracy, kab nie zachapili hetych varštataŭ pryjeznyja sapierniki, majuć štoraz bolš haradzkoha j viaskovaha biezrabotnaha praletaryjatu, jaki nie pahardžaje pracaj, ale jaje šukaje j lubić pracavać i — miljonnyja masy sialanstva, što ŭ prahavitaści pracy damahajucca šyrejšaha zahonu ziamli, kab bolš pracavać i bolš pradukavać.

U Biełaruskim narodzie, treba ścvierdzić, kryjecca vialikaja enerhija da pracy. Treba tolki hetuju enerhiju naležna vydabyć na ŭźvierch i skiravać u adpaviednaje, naturalnaje rusło. Ale jak užo skazana, Biełaruski narod dziela vydabyćcia na ŭźvierch enerhii da pracy, svaich sobskich pieraškodaŭ nia maje. Spyniajuć hetuju biełaruskuju enerhiju pieraškody vonkavyja. Dziela hetaha praca biełaruskaj intelihiencyi nakolki lohkaja ŭnutry svajho narorodu, nastolki ciažkaja ŭ prajaŭlańni jaje na ŭźvierch. A prajaŭleńnie pracy narodu na ŭźvierch i skiravańnie jaje ŭ adpaviednaje naturalnaje rusło — heta-ž zadańnie j rola intelihiencyi.

Niezvažajučy na takija ciažary, Biełarusy ideolohična majuć vyznačanyja šlachi dziela razvoju svajej narodnaj haspadarki.

Biełaruskaja intelihiencyja apirajučy ***biełaruskuju narodnuju ekanomiku*** na struktury Biełaruskaha narodu, u narodna-haspadarčym žyćci na pieršym miejscy stavić ***kaaperatyŭnuju ekanomiku***, a pryvatnuju ekanomiku — na druhim miejscy, jakaja ŭ Biełarusaŭ adyhryvaje mienšuju rolu, bo Biełaruski narod, jak vyšej skazana, nia maje svaich ani abšarnikaŭ, ani kapitalistych, jakija svaje pryvatnyja kapitały puskali-b u šyrokaje narodna haspadarčaje žyćcio.

Biełaruskaja kaaperatyŭnaja ideolohija nastaŭlena vykľučna na patreby siała. Praŭda, u praktycy jana nie raźvita, ale, jak skazana, nie z niadbałaści Biełarusaŭ, bo na zaklik radzimaj intelihiencyi

---

napraŭlajučy svaje pamyłki, jakich dapuściłasia 150 hadoŭ tamu.

Ab sile, karysnaści j nieabchodnaści chryścijanskich ideałaŭ treba pamiatać i nam Biełarusam, umiejučy, viedama, addzialić ziarnio adviečnaj Božaj praŭdy ŭ Chryścijanstvie ad tych kučaŭ miakiny, jakija jaho ŭ nas, na žal, tak husta prykryvajuć.

АД. СТАНКЕВІЧ

ХРЫСЬЦІЯНСТВА І БЕЛАРУСКІ НАРОД [23)]

(У 950-ыя ўгодкі Хросту Беларусі: 988/9—1938/9)

XII

Лацінскае Каталіцтва—апора беларускай нацыянальнасьці ў XIX ст., асабліва пасьля ліквідацыі Уніі

Роль адносна народнага беларускага языка языкоў царкоўна - славянскага й лацінскага. Беларусы лацінынікі часткова сталі карыстацца беларускай мовай.—Беларуская мова ў касьцельным жыцьці ад пачатку да XVIII ст. уключна. — Беларуская мова ў Касьцеле ў XIX ст. —Хрысьціянства й пачаткі беларускага нацыянальнага адраджэньня.

І так, як бачылі мы ў папярэднім разьдзеле, лацінскае Каталіцтва, пранікаючы ў Беларусь павольна, дайшло ўрэшце да значных разьмераў і адыграла цалкам пазытыўную роль у тварэньні й падтрымліваньні беларускай нацыянальнасьці, асабліва ў часе панаваньня над Беларусяй расейскіх цароў. Можна нават сказаць, што гэтая роль лацінскага ў Беларусі Хрысьціянства, у граніцах пэўне-ж сваіх сіл і разьмераў, была ў некаторым значэньні больш выразнай і рашучай, як Праваслаўе, а нават і як Унія. Справа вось у чым: мова стара-баўгарская, якая пазьней, дзеля свайго чыста рэлігійнага служэньня, стала называцца царкоўна-славянскай, у якой у Беларусі сьпярша бадай выключна пашыралася Хрысьціянства, была ў некаторым значэньні на перашкодзе жывой народнай беларускай мове. І гэта сусім зразумела й натуральна: гэная мова сьпярша дужа мала розьнілася ад мовы Беларускага народу на зары яго гістарычнага жыцьця. Узноў-жа пазьней, калі жывая народная беларуская мова разьвілася больш, а мова стара-баўгарская сталася мовай няжывой, мовай толькі

biełaruskaje sialanstva masava jšło ŭ kooperacyju j hetak byŭ u svoj čas padniaty mahutny biełaruski kaaperatyŭny ruch. Ale kali hety ruch „załamaŭsia"—taksama z pryčyny niezaležnaj ad Biełarusaŭ—sialanskija masy „nabralisia" niedavieru da kaaperacyi j na zaklik čužych movaj i kryvioj ludziej ŭ kaaperacyju nie zapisvajucca, a biełaruskaja intelihiencyja biazspynu zvaročvaje ŭvahu*) *na patrebu kaaperatyŭnaha zakonu, jaki dla kaaperacyi, absłuhoŭvajučai biełaruskaje nasielnictva, davaŭ-by mahčymaść arhanizavacca na biełaruskim nacyjanalnym pryncypie.*

Ahułam kažučy ab šlachoch razvoju biełaruskaj narodnaj haspadarki, treba śćvierdzić, što na hetym adcinku Biełarusy nia šmat zrabili, ale pracy pałažyli mnoha j pakładajuć dalej. Treba śćvierdzić tak-ža, što praca Biełarusaŭ u hetaj halinie ŭžo doŭhija hady biezpraduktyŭna čeźnie ŭ damahańni *mahčymaści arhanizavacca na biełaruskim nacyjanalnym pryncypie.*

Meta hetaha damahańnia ŭ Biełarusaŭ takaja:

1. Sposabam arhanizacyi padniać Biełaruski narod da vyšyni ekanamičnaj na roŭni z kulturnymi narodami śvietu.

2. Praz kaaperacyju ŭsich vidaŭ stvaryć Biełarusa haspadarom svajej pradukcyi j konsumcyi.

3. Uniezaležnić Biełarusaŭ ad čužych kapitałaŭ.

Voś hałoŭnaja meta biełaruskaj narodnaj haspadarki, da jakoj uporysta namahajecca jšci vyznačanymi šlachami ŭvieś Biełaruski narod.

Ip.

*) Z pastanovaŭ BNA 1937 j 1938 h.

Pierachoŭvańnie — biazspynnaja tvorčaść

(Z nahody adnaje hutarki pryśviačaju stud. Č. Sipoviču)

Vysiłak tvorčaje dumki čałaviectva na praciahu viakoŭ, a pieradusim u apošnija try stahodździ, tak daloka pasunuŭ razvoj techniki j navuki ŭ va ŭsich jaje halinach, što ŭ sučasny mament mnoha pavažnych navukoŭcaŭ surjozna zastanaŭlajucca j hałoviacca nad tym, jak znajści sposab, pry pomačy jakoha najlepiej było-b kanservavać, zachoŭvać užo raz asiahnutuju viedu, a kanservujučy nie abciažyvać siabie, ale jašče mieć mahčymaść dalejšaje tvorčaje pracy. Vieda, jakaja vyłučna znachodzicca ŭ knižkach, a aktualna nia isnuje ŭ paniaćciach ludziej, faktyčna nie źjaŭlajecca ich ułasnaściaj i časta pahražaje niebiaśpiekaj utraty zdabytych navukovych pazycyjaŭ. Tolki ciahłaść tvorčaje dumki ŭzmacavanaja paŭtarańniem bieraže prad niebiaśpiekaj paŭtornaha adkryćcia Kalumba.

Chiba biez pavarotu minuli staražytnyja j siarednija viaki, kali adzin čałaviek (Arystotel, śv. Tamaš) moh prysvoić usie haliny tahačasnaje viedy. Taki filozaf dobra raźbiraŭsia ŭ halinie litaratury, mastactva, matematyki, pryrodaznaŭstva, astranomii j lekarskich navuk nia budučy dyletantam. Častkava zrazumiełym heta budzie, kali voźmiem pad uvahu davoli abmiežavany stan tahačasnaje viedy. U XX stah. padobnaje źjavišča paprostu niemahčymaje. Ale moža chto skaža, što nam hetaja sprava jašče nieaktualnaja, jašče my nie daraśli, kab kłapacicca j sivieć z biady, jak zachavać ahrom i vielič navuki va ŭsich jaje halinach. Nam treba dobra parupicca j namazolicca, jak adčynić biełaruskuju pačatkavuju školu, jak utrymać filiju biełaruskaje himnazii, jak naładzić pazaškolnuju aśvietu, kab vyjści z ciemry, zababonu, analfabetyzmu, jak pašyryć vuzkija paletki, jak raźvidnić ciomnuju chatu sielanina—słovam zdabyć sabie jakiś žyćciovy prastor. Zaściarohi husim pravilnyja. Aśmialajusia adnak pastavić pytańnie: ci ŭ nas, na našym biełaruskim navukovym adrezku, usio ŭ paradku?

* * *

Pavodle filozofičnaje maksymy, toje, što isnuje, maje metu svajho isnavańnia. Biełaruski Narod, choć nia maje svajej dziaržavy, katoraja źjaŭlajecca najdaskanalšaj

рэлігійнага культу, то й тады й аж да апошняга часу ня сталася цалком незразумелай, яе й сяньня Беларус у Службе Божай крыху разумее. I восьжа гэта разуменьне гэнай старой і чужой мовы бязумоўна шкодна адбівалася на мове народнай. Беларус прывыкаў у жыцьці царкоўным абходзіцца без сваей народнай мовы й гэтым бязумоўна нясьведама прычыняўся да стрыманьня яе разьвіцьця.

Сусім што іншае спатыкаем у Беларусаў лацінынікаў: яны, не разумеючы нічога ў лацінскай літургіі, мусілі мець нейкае яе тлумачэньне ў народнай мове, а так-жа ў гэтай мове й усякае дадатковае набажэнства. Нават і казаньні да Беларусаў лацінынікаў мусілі гаварыцца ў народнай мове, бо-ж лацінскіх тэкстаў яны разумець не маглі, тагды як пропаведзі Беларусам праваслаўным і уніятам звычайна перасыпаліся старой баўгаршчынай, што нават дзеецца й сяньня.

I сяньня Беларусы каталі лацінынікі ў сваіх рэлігійных друках чысьцейшай беларускай народнай мовы ўжываюць, як праваслаўныя й нават як уніяты. Аб'ясьняецца гэта тым, што лацінынікі да свайго языка нічога ня могуць дамяшаць (можа толькі крыху полёнізмаў, як нешта неабходнае й патрэбнае толькі часова), а праваслаўныя ніяк ня могуць абараніцца ад стара-славянскага й часта дужа да яго зблізанага языка расейскага.

Восьжа гэткі характар лацінізму сярод Беларускага народу спрыяў цалком пазытыўна разьвіцьцю беларускай нацыянальнасьці й часта быў моцнай яе апорай. Апрача-ж гэтага лацінскае Хрысьціянства ў Беларусі было часта апорай беларускай нацыянальнасьці, дзякуючы так-жа сваей арганізацыйнай структуры: кананічная залежнасьць ад Апостальскай Сталіцы, у сутнасьці наднацыянальнай і ня зьвязанай нацыянальна з ніякай дзяржавай, чаго ніяк ня можна сказаць аб Праваслаўі, доказам чаго царскае паняволеньне цэрквы, а апошнім часам спробы стварэньня польскага Праваслаўя.

i najbolš karysnaj formaj bytavańnia narodnaha arhanizmu, jak apryčonaje całaści, maje maralny abaviazak z adkaznaściaj prad Boham i historyjaj realivavać svajo praznačeńnie. Biaz sumnivu, siańnia sobskaja dziaržava, volnaje žyćcio, heta najbližejšaja meta dziejańnia kažnaje nacyjanalna śviedamaje adzinki. Dziaržava—heta konsekvencyja palityčnaje śpiełaści narodu j najbolš naturalnaja forma jaho isnavańnia. Tolki dziaržaŭnyja narody mohuć svabodna realizavać akančalnyja mety svajho praznačeńnia. Narody paniavolenyja, imknučysia da svabody pasiarednia, tak-ža spryčyniajucca j prybližajuć hetyja-ž mety. Treba zaŭvažyć, što každy narod maje svaju indyvidualnaść. Indyvidualnaść jość tym, čym narody rožniacca miž saboju. Inačaj kažučy, heta fizyčna-psycholohičnaja struktura narodu sa ŭsimi svomaściami jamu tolki ŭłaścivymi. Dalej vyšmienavanaja indyvidualnaść kaniečna adbivajecca va ŭsich halinach tvorčaści narodu, a pieradusim u jaho mastactvie, ab jakim majem namier havaryć.

Zvužajučy temu, sioje-toje skažam pra biełaruskuju narodnuju pieśniu. Nia trudna ściamić, što pieśnia - heta praŭdzivaje lusterka dušy narodu j jaho duchovych pražyvańniaŭ, u jaje rytmie kryjecca rytm nacyjanalnaje dušy narodu.

Daŭniej i ciapier biez cany narodnaja pieśnia hromkim recham razlahajecca pry kožnaj nahodzie žyćcia. Piaje narod na chreśbinach, viasielli, pry rabocie j supačynku. Ciapier nazirajem dziŭnaje źjavišča. Pieśnia chavajecca ŭ hłybokija kutki Dzisienščyny j Pružanščyny. Za šmat maje vorahaŭ. Mała krytyčnaja moładź pačynaje piajać saŭsim čužyja časta biaz nijakaha sensu j źmiestu pieśni j kuplety. Z prykraściaj treba śćvierdzić, što tut nia ŭsio ŭ paradku. Hdzie-ž našy chory? Hdzie-ž prapahanda našaje pieśni. Našyja pieśni, narodnaja paezja, lehendy, baśni, prykazki, pasłovicy, skazy, byliny? Heta ŭžo zabytyja pazycyi. Ci-ž nia treba nam chłapacicca, hałovicca, kab usie hetyja skarby zachavać? Konservacyja-ž— pierachoŭvańnie narodnaje tvorčaści— źjaŭlajecca, jak užo skazana, nieabchodnym varunkam dalejšaje narodnaje tvorčaje pracy.

Anton Kumša.

Polskaje Radyjo j Biełarusy

Ab aŭdycyjach Polskaha Radyja, asabliva Vilenskaj radyjovaj stancyi, biełaruskaja presa pisała nia raz. Ciapier treba źviarnuć uvahu j na aŭdycyi Baranavickaj radyjovaj stancyi. Ci choć raz Biełarusy pačuli adtul štokolečy ŭ rodnaj movie? Nie pamylimsia, kali skažam, što ani słova! Ci-ž Biełarusy nie apłačvajuć radyjovych składak za svaje radyjo-adbiorniki, abo nie damahajucca biełaruskich aŭdycyjaŭ? Heta Polskaje Radyjo daskanalna viedaje Dyrektar Pol. Radyja nadoviačy śćvierdziŭ, što Biełarusy trebujuć biełaruskich aŭdycyjaŭ, ale „biełaruskich damahańniaŭ značna mienš, čymsia ŭkrainskich“, dyk hetaha ŭžo j chapaje, kab biełaruskaje słova nie pralezła praz aparat Polskaha Radyja. Na naš pahlad, heta padstava nijakaja. My nia dumajem, što z našaha kraju radyjo-abonenty damahajucca, kab z Baranavič i Vilni kaniečna nadavali aŭdycyi papolsku, a tymčasam praz radyjovy aparat z hetych stancyjaŭ nijak inakš, jak tolki papolsku, pačuć nielha. Adnosna taho, što mienš hałasoŭ z damahańniami aŭdycyjaŭ u rodnaj movie ad Biełarusaŭ, čymsia ad Ukraincaŭ, dyk my ŭžo vyjaśniali, imienna heta źjavišča vyvodzicca z faktu, što Biełarusaŭ u Rečypaspalitaj značna mienš, čymsia Ukraincaŭ. Ale na što patrebny hety plebiscyt Polskamu Radyjo, kali padobnych plebiscytaŭ niama ŭ inšych halinach biełaruskich patrebaŭ.

Statystyka Polskaha Radyja śćviardžaje, što radyjofonizacyja ŭ našym kraju naležna nie raźvivajecca. Heta-ž i paćviardžaje damahańni taje byccam małoj kolkaści biełaruskich hałasoŭ u Polskim Radyjo, što na ziemlach, dzie žyvuć Biełarusy, treba radyjo-prahramy pieradavać pabiełarusku.

J. H.

Але пачнём з пачатку. Беларусы лацiньнiкi ў большай цi меншай меры, але заўсёды ўжывалi ў сваiм рэлiгiйным жыцьцi апрача лiтургiчнай лацiны так-жа й сваей народнай мовы. Гэтак было за часаў лiтоўскай дынастыi, гэтак i пазьней аж да канца ст. XVII, калi беларускi язык у Вялiкiм Княхьстве Лiтоўскiм перастаў быць урадавым i сьпярша (1697 г.) фармальна, а пасьля й фактычна быў заменены польскiм, хоць так-жа, як убачым далей, не цалком i ня ўсюды.

На пачатку беларуска-лiтоўскага пэрыяду гiсторыi, калi ўжо Каталiцтва лацiнскае ў Беларусi паяўлялася масава, была ў ужыцьцi й беларуская мова. У XV ст. ужо была нават i беларуская каталiцкая лiтаратура.

Успомнiм хоць найбольш ведамую, як: аб Муцы Хрыстовай, Повесьць аб трох каралёх, Плач Маткi па Сыне, Аб ускрашэньнi Хрыстовым, Бяседы Грыгора папы рымскага, Iмша ў чэсьць Мацi Божай з тлумачэньнем. Кнiжкi гэтыя пiсаны рукой, славянскiмi лiтарамi. Мова iх жывая, абразовая й чыста беларуская.

У кнiзе: „Materjały do dziejów Akademji Połockiej i szkół od niej zależnych“ спатыкаем вестку, што адзiн з Полацкiх езуiтаў у другой палавiне XVI сталецьця, айцец I. Алянд, навучыўшыся мовы беларускай, гаварыў у гэтай мове народу казаньнi й катэхiзаваў яго.

Гiсторыкi школ у нашым краi Лукашэвiч i Харлямповiч, апiраючыся на штогодных справаздачах езуiтаў аб iх установах („Litterae annuae“ з XVI—XVII ст.) у сваiх працах цьвердзяць, што ў езуiцкiх школах вучылi мовы народнай, што ў гэтай мове пялi рэлiгiйныя гымны й што сярод беларускага народу па касьцёлах карысталiся мовай беларускай.

У Вiленскай Езуiцкай Академii, як вiдаць з апiсаньня 1645 г. езуiтам у Вiльнi жыцьця й сьмерцi сьв. Ёзафата, вучылi мовы беларускай.

Iснавалi ўжо катэхiзмоўкi, як падручнiкi для навучаньня каталiцкай рэлiгii пабеларуску. I так у 1585 г. у Вiльнi быў выданы катэхiзм

Bahaćci našaha kraju

My padajom ad času da času viestki ab bahaćci našaha kraju. I ciapier heta robim. Vyjaŭlena, što ŭ Nalibockaj Rudzie, Staŭpieckaha pav., specyjalnaja navukovaja ekspedycyja ŭ 1937 h. zrabiła doślедy nad tamašniaj žaleznaj rudoj. Hetaja ekspedycyja śćvierdziła, što ŭ henaj Rudzie jość kala 400 tysiač tonaŭ žaleznaj rudy, jakaja maje kala 20 prac. žaleza. Žaleznaja ruda lažyć tam vielmi niahłyboka, bo tolki na 1 metr uhłybki. Apračа žaleza hetaja ruda maje šmat fosforavych składnikaŭ, jakija pryhodnyja dla vysokacennych štučnych hnajoŭ.

Ale hetyja bahaćci tak i lažać pakulšto biezkarysna, bo niama ŭ našym Kraju naležna raźvitaha promysłu. Nu, ale niachaj lažać— dačakajuć lepšych časoŭ.

U Ašmianie 2 i 3 adbyŭsia tradycyjny konski kirmaš. Na hety kirmaš pryjaždžali kupcy z Baŭharyi i specyjalnaja kamisija dzieła vyvozu koniaŭ zahranicu. Ahułam baŭharskija kupcy j hetaja kamisija kupili na kirmašy 103 štuki koniaŭ, jakich adpravili zahranicu. Treba adznačyć, što na ašmianskija koni (hetkija koni hadujuć Biełarusy) ŭzrasło vialikaje zapatrabavańnie ŭ Anhlii, Švecyi, Švajcaryi, Belhii i ŭ inšych krajoch Eŭropy.

Jak bačym, dyk Biełarus umieje vyhadavać dobraha kania j dla vysoka-kulturnaha eŭrapejca.

20-yja ŭhodki litoŭskaj čyhunki

Sioleta ŭ lipni miesiacy minuła 20 hadoŭ litoŭskaj dziaržaŭnaj čyhunki. Z hetaj nahody ŭ litoŭskich hazetach spatykajem paśviačanyja hetym uhodkam artykuły, z jakich daviedvajemsia ab raźvićci j sučasnym stanie litoŭskaj čyhunki. Z henych hazet daviedvajemsia nastupnaje:

Pa vajnie, pa Rasiejcach i Niemcach, astalisia ŭ Litvie čyhunki, nie adpaviadajučyja litoŭskim patrebam. Pryšłosia šmat pravić i budavać novych. I sapraŭdy, za 20 hadoŭ niamała ŭ hetym kirunku zroblena: pabudavany novyja linii, novyja stancyi, masty, paravozy, vahony j ahułam duža mnoha ŭdaskanalenaja ŭsia čyhunačnaja sprava.

Litva na pačatku svajej niezaležnaści mieła tolki 6 paravozaŭ, 15 pasažyrskich i 57 tavarnych vahonaŭ, a siańnia maje: 136 paravozaŭ, 290 pasažyrskich i 3778 tavarnych vahonaŭ.

Daŭžynia litoŭskich hałoŭnych čyhunačnych linijaŭ 1085 klm. i 382 klm. druharadnych.

Vuzkatarovych čyhunak u Litvie prad vajnoj była tolki adna linija, a siańnia ich isnuje celaja sietka.

Spraŭnaść i uładžańnie litoŭskich čyhunak siańnia nia horšyja za zachodnia-eŭrapejskija. Skoraść narmalnaja — 110 klm. na hadzinu, a ŭ matarovych—120.

Na litoŭskaj čyhuncy pracuje: 3655 etatovych pracaŭnikoŭ i 233 volnanajomnych, usiaho 3888 čałaviek.

Ahułam čyhunačnaja sprava ŭ Litvie raźvivajecca j razbudoŭvajecca pamysna. A heta dziakujučy tamu, što Litoŭski narod niezaležny. **Z.**

Biełaruskaja chronika

Miensk—Minsk. Stalica Biełarusi Miensk balšavikami pierajmienavana na **Minsk.** Hetak biełaruskuju stalicu aficyjalna nazyvała j staraja carskaja Rasieja. Biełarusy zaŭsiody j ciapier svaju stalicu nazyvajuć tolki Mienskam. Balšaviki rusyfikujučy Biełaruś aficyjalna nanava zrusyfikavali j jaje stalicu nazyvajučy Miensk—Minskam.

U Biełaruskim Muzei im. Iv. Łuckievіča. Ličba cennych eksponataŭ u Muzei ŭściaž pavialičajecca. Za apošni čas, miž inšym, u Muzej prybyli dva cennyja žanockija partreciki raboty viedamaha vilenskaha malara praf. J. Rustema z pačatku XIX st. Prybyvajuć uściaž i achviary hrašmi na Muzej, ale achviaroŭvanych hrošaŭ nie chapaje, kab muzejnuju pracu pastavić na naležnaj vyšyni j pryciahnuć płatnych pracaŭnikoŭ. Nieabchodna dzieła hetaha pavialičyć

пералажаны з лацінскай на беларускую мову. Езуіт Поссэвін, які ў Беларусі й у Расеі працаваў над спалучэньнем Праваслаўя з Катацкім Касьцёлам, у 1587 г. пісаў да Папежа, што абавязкава трэба ператлумачыць рэлігійныя кнігі на родную мову народу, аб выданьні каторых ён сам будзе старацца ў Вільні. Вось-жа, відаць, успомнены катэхізм і быў надрукаваны, як вынік захадаў Поссэвіна й празначаны як для абслугі Беларусаў каталікоў, так і для пашырэньня Каталіцтва сярод праваслаўных. Катэхізм гэты пісаны кірыліцай.

У XVI ст., з невялікімі выняткамі, блізу ўсе вышэйшыя пасады ў каталіцкім (лацінскім) Касьцеле ў нашым краі (у Віленскай дыэцэзіі) пераважна займалі Беларусы й Літоўцы. Ад пачатку існаваньня ў нас Касьцёла аж да XVII ст. усіх каталіцкіх біскупаў у Вільні было 18 чалавек; з іх: першы, трэці й чацьверты — Палякі, а рэшта Літоўцы й Беларусы.

У канцы XVI ст. Віленская Капітула (Біскупская рада) спрацівілася каралю й Папежу з прычыны назначэньня на Віленскага біскупа Паляка Б. Мацееўскага. Справа цягнулася ад 1591 да 1600 г. У 1600 г. назначаны быў краёвец Война. Гавораць аб гэтым акты Віленскай Капітулы. З тых-жа актаў відаць, што на Сойме ў Вільні 1597 г. паслы нашага краю (Літоўцы й Беларусы) баранілі права мець біскупам у Вільні чалавека сваей народнасьці.

Праз XVI і пач. XVII ст. каталіцкае лацінскае духавенства ў Беларусі ў урадавай і прыватнай перапісцы карысталася мовай беларускай.

Каралеўскі прывілей, у 1567 г. дадзены Віленскай Капітуле, напісаны пабеларуску.

Ад канца XVII ст. (1697), асабліва-ж у ст. XVIII, мова беларуская ў жыцьці рэлігійным лацінікаў (уніятаў) усьцяж агранічваецца, усьцяж спыняецца на карысьць мовы чужой народу польскай, але цалкам з сьвятыняў ня выводзіцца й астаецца там надалей.

1682 г. Віленскі біскуп Ст. Пац загадаў у нядзелі й сьвяты выясьняць Эванэлію, або выкладаць катэхізм „па просту". А лёгка дадумац-

prapahandu składak i achviar na Muzej.

„Wilno“ ab Bieł. Navuk. T-vie. Urad miesta Vilni sioleta pačaŭ vydavać bahaty kvartalny časapis p. n. „Wilno“, pryśviačany spravam hetaha miesta. U № 2 „Wilna“ znachodzim miž inšym ahlad dziejnaści Biełaruskaha Navukovaha T-va i Bieł. Muzeju im. Iv. Łuckieviča ŭ Vilni.

Z dziejnaści Bieł. Kult.-Aśvietn. T-va ŭ Litvie. 12.VII sioł. dramatyčnaja sekcyja Biełaruskaha Kulturna-Aśvietnaha Tavarystva ŭ Litvie ładziła ŭ Siarhiejčykach biełaruskaje pradstaŭleńnie. Stavili kamedyju „Piarestaja krasula“. Paśla pradstaŭleńnia byli deklamacyi j śpievy. 23.VII heta-ž arhanizacyja ładziła pradstaŭleńnie ŭ Davałhovičach.

Z vydavieckaj nivy. Hetymi dniami vyjšli z druku: knižka— *„Сакрэт ураджаю, або якім насеньнем засяваць і як яго на сяўбу прыгатаўляць“*. Napisaŭ inž. V. B. žbiełaruščyŭ A. K. Vydańnie „Samapomačy“. Vilnia 1939. Bač. 42. Cana 50 hr. Knižka heta cikavaja, patrebnaja j vielmi karysnaja, asabliva ŭ pazaškolnaj aśviecie i ŭ ziemlarobstvie. — *Песьні на загонах,* zbornik vieršaŭ Anatola Iversa. Bač. 32. Vyd. „Kałośsia“.

Baćki Biełarusy! Vučycie svaich dziaciej čytać i pisać pabiełarusku!

Ekanamičnaja vajna

Japonija padparadkavyvajučy sabie Aziju zajmaje Kitaj, ad času da času pavajuje ŭ achvotu z Savietami, što až iskry balšavikom z vačej syplacca, i ŭžo pačała adtul vyciskać Anhliju. A treba viedać, što ŭ Azii ahułam dzie što lepšaje j dahadniejšaje, dyk u rukach Anhlii, Francyi, Zł. Št. Paŭnočnaj Ameryki i inšych vialikich dziaržaŭ. Pakulšto Japonija nacisnuła tam svaim botam tolki Anhlii mazol, bo Anhlija pamahaje Kitajcam baranicca ad niaprošanaha nad imi japonskaha panavańnia. Ale Ameryka viedaje, što Japonija jašče nie nastupaje joj na piaty ŭ Kitaju tolki „pakulšto,“ ale kali złomić kitajskuju abaronu, dyk nia tolki nastupić jej na piaty, ale hatova dać i šturchača, kab zusim vyhnać z Azii. Dziela hetaha Zł. Št. Paŭn. Ameryki, nie čakajučy taho licha, ciapier abvieścili Japonii ekanamičnuju vajnu — sarvali handlovy dahavor z Japonijaj, jaki zaklučany jšče ŭ 1911 hodzie. Treba viedać, što hety ŭdar dla Japonii vielmi balučy. Praŭda, ad amerykanskaha ŭradu Japonija pačuje bol tolki ŭ studni 1940 h., bo ŭ dahavory ŭstanoŭleny termin 6 miesiacaŭ adkazu. Ale jon maje vialikaje značeńnie j ciapier. Bo Japonija j sama nia vieryć, što za 6 miesiacaŭ razabje ŭsie kitajskija siły, a jak z Ameryki nie dastanie patrebnych jej syrcoŭ i tavaraŭ, dyk vajavać z Kitajcami moža być zusim nieŭmahatu.

Sprava anhielskaj pazyčki dla Polšcy

Paśla prystupleńnia Polšcy da bloku dziaržaŭ abarony miru j ŭstanaŭleńnia z Anhlijaj sposabu hetaj abarony na vypadak niebiaśpieki dla Polšcy i kali hetaja niebiaśpieka stałasia z boku Niamieččyny vidavočnaj u suviazi z hdanskaj spravaj, zusim lohična vypłyła patreba ŭ Polšcy finansavaha ŭzmacnieńnia. Pačalisia ŭ Londynie pierahavory ŭ spravie anhielskaj pazyčki dla Polšcy. Polskaja delehacyja na čale z pałk. A. Kocam adbyła ŭ hetaj spravie z pradstaŭnikami anhielskaha ŭradu doŭhija narady. I što-ž? Anhlija daje Polšcy na pavier na 8 miljonaŭ funtaŭ šterlinhaŭ vajennych i patrebnych dziela abarony pryładaŭ, a hrošaj, dziela ŭsileńnia polskaha skarbu, matyvujučy finansava-farmalnymi pryčynami, dać nia moža. Pry hetym sprava skamplikavałasia tak, što z hetych-ža pryčynaŭ nia moža dać hrašovaj pazyčki dla Polšcy j Francyja.

Polskaja delehacyja, aprača pazyčki 8 miljonaŭ funtaŭ na dazbrajeńnie, jakuju atrymlivaje Polšč vajennym mataryjałam, chacieła atrymać pazyčku 8 miljonaŭ funtaŭ hrašmi — 5 miljon. funt. u Anhlii i 3 miljony funt. u Francyi. Ale hetaja suma ŭhrazła ŭ formułach finansavych zakonaŭ anhielskaha skarbu.

Pierahavory ŭ hetaj spravie spynieny j pałk. Koc, jaki stajaŭ na čale polskaj delehacyi, viarnuŭsia z Londynu ŭ Varšavu.

ца, што вучыць па простў — гэта знача пабеларускў й палітоўскў.

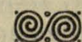
1742 г. папеж Бэнэдыкт XIV бульляй „Etsi Minime“ загадаў духавенству зьвярнуць асаблівую ўвагу на навучаньне народу праўдаў сьв. веры. У зьвязку з гэтым загадам Віленскі біскуп Зенковіч склікаў дыэцэзальны Сынод, які адбыўся ў Віленскай Катэдры 10.II і 12.II. Сынод між іншым пастанавіў гаварыць да народу навукі паводле старога звычаю ў народнай мове.

З другой палавіны XVIII ст. дайшлі да нас так-жа беларускія рэлігійныя паасобныя песьні, як «О, мой Божа, веру Табе», а так-жа зборнік такіх песьняў пад загалоўкам: „Kantyčka, abo nabožne pieśni w narzeczu połockim“ (Połock, w drukarni Soc. Jezu, 1774 г.), уложаная, як відаць, і выданая полацкімі Езуітамі.

У канцы XVIII ст., ужо пасьля падзелаў Польшчы (1772, 1793, 1795), калі Беларусь адыйшла да Расеі, у 1794 г. Магілёўскі лацінскі арцыбіскуп Богуш-Сестранцэвіч выдаў да падуладнага сабе духавенства ліст, у якім кажа: „Wszystkim w Archidyecezji plebanom zalecić i zaleca się, aby ludowitym językiem, jaki on rozumie, po skończonym nabożeństwie z ambon po kościołach kazania miewali“.

Такім чынам, як бачым, ад пачатку ў Беларусі Хрысьціянства, то ў большай меры, то ў меншай, аж да канца XVII веку, беларуская мова ў каталіцкіх сьвятынях лацінскіх ужывалася даволі шырока. Ужывалася яна так-жа, як трэба судзіць з загадаў тагочаснай духоўнай улады, у тых-жа сьвятынях лацінскіх праз увесь XVIII век, хоць ужо ў агранічанай меры.

Век-жа XIX агулам для мовы беларускай у сьвятынях — асаблівы. У ім вялася заядлая барацьба палітыкі польскай і расейскай за ўплывы на беларускую мову, беларускую душу й культуру.

Palityčnaja atmasfera zhuščajecca

Apošnimi dniami palityčnaja atmasfera pačała ŭznoŭ zhuščacca. Najsilniejšaje napružańnie ŭ Eŭropie paŭstaje nanova ŭ punkcie Hdansku.

Anhielski ministar zahraničnych spraŭ Halifaks zajaviŭ, što anhielski ŭrad zdaje spravu z niebiaśpieki, jakaja paŭstaje ŭ punkcie Hdansku, ale ciapier jašče nie razvažaje patreby ŭviadzieńnia mižnarodnaj palicyjnaj siły ŭ Hdansk. Pry hetym min. Halifaks adznačyŭ, što ŭ spravie ŭtrymańnia miru Anhlija adyhryvaje haloŭnuju rolu, a dziela hetaha ŭsialakaje vystupleńnie jaje sajuźnikaŭ biez parazumleńnia z anhielskim uradam nie pažadanaje. U kancy svajej pramovy ministar anhielskaj zahraničnaj palityki padčyrknuŭ, što nia možna pahodna hladzieć na ciapierašniaje mižnarodnaje pałažeńnie. Nia tolki Anhlija, ale j usie inšyja dziaržavy hladziać u budučyniu vielmi tryvožna.

Ale nia tolki Anhlija spaściarahaje tryvohu ŭ inšych i sama hladzić niepahodna na ciapierašniaje mižnarodnaje pałažeńnie. Heta vyjaŭlaje j francuskaja presa, pakazvajučy panura na nadychodziačuju budučyniu.

U hetaj spravie šmat pryspärajuć panurych dumak masavyja vajskovyja maneŭry armijaŭ eŭrapejskich dziaržaŭ. Vialikija maneŭry ładzić Rumynija, u jakich prymaje ŭčaście miljon žaŭnieraŭ usich radoŭ zbroi. Niadaŭna adbylisia maneŭry niamieckaha latunstva na prastory miž Belhijaj i Polščaj. Ciapier adbyvajucca maneŭry italjanskaj armii na pahraniččy Francyi. Na paŭnočna-ŭschodnim pabiarežžy Anhlii adbyvajucca maneŭry anhielskaha fłotu. Maneŭruje fłot Zł. Št. Paŭnočnaj Ameryki. Niadaŭna adbylisia ŭ Afrycy anhielska-ehipskija maneŭry. Dalej usia eŭrapejskaja presa piša ab pryhatavańni da vialikich vajennych maneŭraŭ Niamieččyny, jakija majuć pačacca ŭ pałavinie h. m-ca. U hetych maneŭrach maje brać učaście dva miljony vojska. Na hetyja maneŭry pravodzicca mabilizacyja zapaśnikaŭ i navabrancaŭ.

U źviazku z hetymi maneŭrami paŭstaje silniejšaje napružańnie ŭ całaj Eŭropie j mnohija spadziajucca, što ŭ druhoj pałavinie žniŭnia, abo ŭ pačatku vieraśnia pačnucca rašajučyja dni.

Polšč nia ŭstupaje

Z nahody hadaŭščyny vystupleńnia polskich lehijonaŭ u boj u 1914 h., na tradycyjnym źjeździe polskich lehjonieraŭ 6. m. u Krakavie Kamandant polskaj armii marš. Rydz-Śmihły ŭ pramovie snujučy dumku ab minŭščynie j źviazvajučy jaje z sučasnaściaj vykazaŭ ciapierašniaje stanovišča Polščy. Havoračy ab Hdanku marš. Rydz-Śmihły adznačyŭ, što Hdansk — heta lohkija polskaha haspadarčaha arhanizmu, i što Polšč svajo stanovišča ŭ ciapierašnim spory za jaho dakładna vyjaviła. Polšč hetaha sporu nie pačynała j u im nia maje čaho ŭstupać. Ahułam, pramova marš. Rydza-Śmihłaha vyjaŭlaje, što Polšč u spravie Hdansku z zaniataha stanovišča nia ŭstupaje.

„Havaryła niabožčyca da śmierci"

Anhielska - saviecka-francuskija pierahavory ab zakliučeńni anhielska-francuska-savieckaha sajuzu prociŭ niamieckaj ahresii spynieny. Pahavaryŭšy kala dvuch miesiacaŭ anhielskija dyplomaty vidać prakanalisia, što z balšavikami da ničoha ciapier nie dahavoracca, dyk sabralisia j pajechali na oddych. Na źmienu dyplomataŭ pajechali ŭ S.S.S.R. anhielskija j francuskija hienerały, dzie buduć znajomicca z balšavickimi kamandzierami j paznavać siłu saviecкaj armii j fłotu.

Dr. Jadviha i Stanisłaŭ Hrynkievičy (10

Jak hadavać dziaciej na zdarovych i silnych ludziej

Praca j hulnia. Pry navucy treba dać dziciaci jasnuju lampu, staviačy jaje z levaje starany dziciaci. Śviatło zaŭsiody tak pryslanić, kab jano nia kidałasia jamu ŭ vočy. Nahladać, kab lampa nie kapciela. Nie dazvolić pracavać sutunkam. Pišučy, chaj dzicia trymaje abiedźvie ruki na stale. Stoł kab nia byŭ lišnie vysoki; kali zavysoki, dyk padłažyć niešta na łavu ci ŭsłončyk. Nahladać, kab dzicia zaŭsiody trymałasia prosta, ci jano chodzić, ci piša. Hałava zaŭsiody ŭharu, hrudzi napierad, a trybuch tolki schavany nazad.

Nie zahaniać małych dziaciej da ciažkaje fizyčnaje pracy, nie dazvalać, kab małyja dziaŭčaty nasili dziaciej,—moža błaha skončycca j adnoj i druhim.

Dziciaci dziela jahonaha dobraha fizyčnaha razvoju treba šmat biehać, dyk nie zabaraniać jamu zajmacca sportami, zaachvočvać da kupańnia, ślizhaŭki, jazdy na sanačkach i h. d.

Chvaroby dziaciej. Kali dzicia adno zachvareje ŭ chacie, treba jaho addzialić ad druhich, pakul sprava nia vyrašycca, ci heta nia budzie chvaroba zaraznaja. Najčaściej małyja dzieci chvarejuć na zaraznyja chvaroby. Nia kožnaja chvaroba moža vylekavacca rycynaju. Kali raz u chacie dali jaje zachvareŭšamu, dyk budzie davoli. Nie paškodzić zatoje nikoli, kali pračyściŭšy žyvot pastavić chvoraha na **dyjetu** — davać jamu lohkuju ježu: kleiki, rasoł, harbatu. Kali chvaroba zaciahvajecca daŭžej, jak na adzin dzień, lepš źviarnucca da dochtara. Kali ŭ chacie dzicia adno zachvareła na zaraznuju chvarobu, nia možna zdarovych z henaje chaty pasyłać u školu. Nia puskać u chatu inšych ludziej; darosłych ci dziaciej, kab nie raznosili chvaroby pasusiedzku. Vyzdaravieŭšych dziaciej treba vykupać, a vopratku ich vymyć ci nat pa miery mahčymaści vydezynfekavać.

Siańnia amal nia ŭ kožnaj škole jość dochtar školny, jaki ahladaje rehularna dziaciej j vydaje zahad, na što jany chvoryja, dy što treba z imi rabić. Baćki—kab słuchali henych zahadaŭ i nie dapuścili da chvarobaŭ, jakija možna jašče na samym pačatku spynić.

Bury, hrad i piaruny

Sioletniaje leta vyniatkava haračaje j vielmi burnaje. Bury, hrad i piaruny narabili mnoha škody ŭ našym kraju j niamała pachłynuli žyćcia ludziej.

U miesiacy červieni ŭ Navahradčynie piarun zabiŭ 9 asob.

U Groŭžyškach, Ašmianskaha pav., piarun streliŭ u kaścioł padčas nabaženstva ŭ niadzielu, kali ŭ kaściele było poŭna narodu. Niekalki asob paražany da biazprytomnaści. U Hermaniškach, Lidzkaha pav., piarun udaryŭ u viežu kaścioła j źniščyŭ na viežy žalezny kryž.

Niabyvała vialiki hrad vypaŭ u Ščučynskim paviecie, dzie na prastory 12 kv. kilametraŭ padali ladzinki hradu vialičynioj kurynaha jajka. Hrad pavybivaŭ u voknach šyby j raniŭ 4 dziaciej. Zrazumieła, što hetki apad źniščyŭ na poli zboža j u harodach varyva.

Hurahan u pavietach Navahradzkim, Baranavickim i Słonimskim raźviarnuŭ zvyž 200 budynkaŭ paznasiŭ stahi siena j paraskidaŭ kapicy žyta, što sialanie j źbirać nia mieli čaho.

Strašnaje hradabićcie ŭ Brasłaŭščynie, što było ŭ pačatku h. m-ca, źniščyła daščentu jarynu j źmiašała z ziamloj bulbu. Vialikaja bura z hradam paraskidała pa poli kapicy žyta j raźviarnuła šmat budynkaŭ. Hetaja pošašć abniała až 3 vołaści — Słabodzkuju, Drujskuju j Levanpolskuju. Padčas bury zabita 2 asoby j kala 50 asob raniena, a budynki razniesieny, što j sabrać dzierava nielha, bo pałamanaje j źmiešanaje. Ahułam źniščana kala 300 budynkaŭ.

Paciarpieŭšamu nasielnictvu patrebna vialikaja pamač, bo mnohija astalisia biaz budynkaŭ, biaz chleba j pošaru dla skaciny. Naležała-b, kab sialanie, dzie spakojna źbiaruć dobry sioletni ŭražaj, nie zabylisia ab niaščaści svaich bratoŭ, pakryŭdžanych atmosferyčnaj pošaściaj i naładzili składčynu dla paciarpieŭšych ad bury j hradu.

Roznyja viestki

Kałhasnaja carkva. Savieckija hazety padajuć cikavy fakt. Choć kałhasy arhanizuje savieckaja kamunistyčnaja ŭłada, adnak niekatoryja kałhasy budujuć sabie kolektyŭna cerkvy j utrymlivajuć duchoŭnikaŭ. Hetak vytvaryłasia specyjalnaja kałhasnaja relihija, vyznavalniki jakoj naležać navat da kamunistyčnaj partyi. Hetkija kałhasy sami źbirajuć hrošy na patreby carkvy, a majstry-kamunisty budujuć cerkvy j malujuć abrazy śviatych.

Sud nad biazbožnikami ŭ S.S.S.R. Maskoŭskija hazety padajuć ab hetkim zdareńni ŭ S.SS.R. U Jarasłaŭskaj obłaści niadaŭna adbyŭsia sud nad biazbožnikami, jakija zrabili nalot na pravasłaŭnuju carkvu ŭ siale Mołvitina sioleta na Vialikdzień. Na sudzie śviedki dakazali, što padsudnyja biazbožniki padčas nabaženstva ŭ carkvie kryčali j śvistali. Sud hetych biazbožnikaŭ zasudziŭ ad 1 hodu da 6 miesiacaŭ astrohu. Z hetaj nahody kamunistyčnaja hazeta „Biazbožnik“ chvalicca, što ŭ „S.S.S.R. ustanoŭlena svaboda relihii“.

Suchoje małako. U Danii paŭstała takaja fabryka, što sušyć małaho na parašok, a małočny parašok prasuje ŭ kostki. Hetak vysušanaje małako pradajecca ŭ kramach. Małočnyja kanservy vielmi skora raspuskajucca ŭ vadzie j niaskora kisnuć.

Nie davajmasia ašukivać! Ciapier źjaŭlajucca ŭ vioski „dabradziei“, jakija vymienivajuć hrošy. Jany karystajučy z ciapierašniaha napružanaha mižnarodnaha pałažeńnia udajuć „pryjacielaŭ“ sialan, mianiajuć papiarovyja hrošy na bilon: za 20 zł. banknot dajuć 15 zł. sierabrom. Hetkich „dabradziejaŭ“ treba vyścierahacca, bo jany ašukivajuć. — Treba viedać, što banknoty (papiarovyja hrošy) majuć nia mienšuju vartaść za bilon (siarebranyja j niklovyja hrošy), bo kuplajučy siarebranyja hrošy — kuplajem tolki hrošy, a nie sierabro. Siarebranaja 10 zł. maneta maje ŭ sabie tolki na 1 zł. 60 hr. sierabra; toje samaje mienš-bolš i z 5 i 2 zł. manetami. Dyk mianiać banknoty 20 zł. na 15 zł. bilon, jak bačym, niama nijakaha sensu, a strata adrazu vialikaja.

Padpiska na „Chr. Dumku“: na hod—3 zał., na paŭhodu—1 zał. 50 hr., na try miesiacy—1 zał. Cana asobnaha numaru — 10 hr. Zahranicu padpiska ŭ dva razy daražej. — Adrys Redakcyi i Administracyi: Vilnia (Wilno), Zavalnaja vul. № 1—2.

Redaktor J. POŹNIAK
Рэдактар Я. ПАЗЬНЯК

Wydawca KS. AD. STANKIEWICZ
Выдавец КС. АД. СТАНКЕВІЧ

Drukarnia Białoruska im. Fr. Skaryny, Wilno, Zawalna 1. — Беларуская Друкарня ім. Фр. Скарыны, Вільня, Завальная 1